

Jenna Karhu

LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ KÄRÄJÄOIKEUDEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyö

Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto

Julkishallinto ja juridiikka

2024

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Tutkintonimike	Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto
Tekijä	Jenna Karhu
Työn nimi	Lautamiesjärjestelmä käräjäoikeuden näkökulmasta
Toimeksiantaja	Kymenlaakson käräjäoikeus
Vuosi	2024
Sivut	29 sivua, liitteitä 1 sivu
Työn ohjaaja	Mirka Loponen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä selvitetään lautamiesjärjestelmän tämänhetkistä tilannetta käräjäoikeuden näkökulmasta. Työssä käsitellään yleistä tietoa lautamiehistä, heidän toiminnastaan, palkkioista, valintatavoista ja historiasta. Lisäksi perehdytään syvemmin lautamiesjärjestelmän ongelmaohjaan kyselyn kautta ja analysoidaan vastauksia.

Kysely toteutettiin käräjätuomareille, ja se toi ilmi lautamiesjärjestelmän vaikutuksia käräjäoikeuden ja lautamiesten yhteistyöhön. Kysely oli pääsääntöisesti kvantitatiivinen, mutta siihen sisältyi pieni mutta tärkeä kvalitatiivinen osio.

Kyselyssä pyrittiin selvittämään, onko lautamiesjärjestelmä kannattavaa käräjäoikeuden näkökulmasta. Hyötyykö käräjäoikeuden henkilökunta lautamieskokoonpanosta, onko yhteistyö sujuvaa, pysyykö lautamiesjärjestelmä osana käräjäoikeuksien toimintaa ja onko lautamiesten päätösvalta hyödyllistä päätöksenteossa tai tuomioissa? Vapaasti vastattavana kysymyksenä kysyttiin, miten lautamiesjärjestelmää voitaisiin muuttaa.

Tutkimuksen tulokset olivat lähes yksimielisiä vastauksia. Lautamiesjärjestelmää tulisi päivittää nykyaikaan sopivaksi. Vastanneista suurin osa oli sitä mieltä, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa. Vapaasti vastattavan kysymykseen tuli kehityskohteita, kuten miten lautamiehet valitaisiin työtehtävänsä, taikka että he voisivat olla istunnoissa enemmän saadakseen työkokemusta.

Degree title	Bachelor of Business Administration
Author	Jenna Karhu
Thesis title	District court's perspective on the lay judge system
Commissioned by	Kymenlaakso District Court
Time	2024
Pages	29 pages, 1 appendix page
Supervisor	Mirka Loponen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to identify the present practice of using lay judges in civil and criminal matters from District Court's perspective. The focus was on the general knowledge about lay judges, the duties, responsibilities and fees of lay judges and the selection criteria. Also, the study aimed to identify potential problems in the lay judge system.

A survey was carried out among professional judges, to explore the forms of cooperation and communication between them and lay judges. The survey comprised both quantitative and it included a small but important qualitative section. The survey was targeted at assessing the effectiveness and benefit from the use of lay judges and prospects of retaining lay judges as a part of district court practices. It also explored the impact of their decision-making power in judgments and rulings. Professional judges were allowed to suggest changes in lay judge system.

Based on the survey, professional judges were nearly unanimous about the need to update the lay judge system. A significant number of respondents stated that lay member system should be abolished. Some suggestions for improvement were offered, mainly concerning the selection of lay judges and their attendance in court hearings.

Keywords: lay judge, district court

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ	6
2.1	Lautamiehet tuomioistuimessa	6
2.2	Valintatavat	7
2.3	Palkkiot ja kustannukset	7
2.4	Rikosprosessi	8
3	KIRJALLISUUS JA HISTORIA	8
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO	11
4.1	Tutkimuksen toteutus	12
4.2	Kyselyn laatiminen	13
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	14
5.1	Kyselyn vastaukset	14
5.2	Kyselyn arvointi	17
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	23
7	LOPUKSI	24
	LÄHTEET	26

LIITTEET

Liite 1. Kysely, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Kymenlaakson käräjäoikeus. Käräjäoikeuksissa käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita. Käräjäoikeus on yksi yleisistä tuomioistuinlaitoksista. Pääasiana tutkimuksessa oli tuoda ilmi lautamiesjärjestelmän nykytilaa käräjäoikeuden näkökulmasta. Lautamiehet työskentelevät pääasiassa käräjätuomareiden kanssa istunnoissa. Lautamiehet osallistuvat vain valmistelukäsittelyyn ja pääkäsittelyyn. Rikosasiat ja maoikeusasiat ovat niitä asioita, joihin lautamies tulee istumaan oikeudenkäynejä.

Lautamiehet osallistuvat rikosasioiden istuntoihin pääsääntöisesti. Toissijaisena ovat maoikeusasiat, joihin lautamiehet osallistuvat. Riippuen rikoksen vakavuudesta lautamiehet osallistuvat istuntoihin vakavimmissa rikosasioissa, kuten:

- henkirikokset
- huumausainerikokset
- talousrikokset
- törkeät väkivaltarikokset.

Lautamiehet eivät osallistu riita-asioihin, jotka sisältävät velkomuksia, perintöasioita tai muita taloudellisia ja sopimusperusteisia erimielisyyksiä. Nämä ratkaisee käräjätuomari, koska riita-asiat hoidetaan yleensä kirjallisessa menetelyssä, joka ei vaadi kuin yhden tuomarin kokoonpanon. Käräjätuomareilla on aina yliopistotasoinen oikeustieteellinen koulutus.

Asiasta toteutettiin kvantitatiivinen kysely käräjätuomareille Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen, joka on Suomen suurin käräjäoikeus. Kysely on opinnäytetyön tueksi, antamaan näkökulmaa siihen, minkälaisia on työskennellä lautamiehiin kanssa sekä onko lautamieskokoonpano hyödyllinen tuomioita tehdessä. Tutkimus on suunnattu yleisesti kaikille lautamiesten kanssa työskenteleville sekä asiasta kiinnostuneille. Opinnäytetyö sisältää yleistä tietoa lautamiehistä, heidän historiastansa, palkkiostaan ja valintatavoistaan.

Ennen opinnäytetyön tekemistä olin kuullut lautamiehistä töitteni kautta. Aiheena lautamiehet ovat mielipiteitä herättäviä henkilöitä. Heistä löytyy monenlaista artikkelia esimerkiksi liittyen lautamiesjärjestelmän kyseenalaistamiseen. Opinnäytetyön aihe tuli työn ohjaajalta, koska lautamiesjärjestelmään liittyen ei ole tehty opinnäytetyötä vuoden 2011 jälkeen. Kipinä lautamiesjärjestelmän tutkimiseen tuli käräjätuomareiltä. Heidän kannustuksensa sekä innostuneisuutensa ja halukkuutensa vastata kyselyyn sai tekijän motivoitumaan.

2 LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ

Suomen 20 käräjäoikeutta kuuluu yleisiin tuomioistuimiin kuten myös hovioikeudet ja korkein oikeus. Käräjäoikeuksissa käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita. Asiat voidaan ratkaista kansliassa tai istunnossa. Käräjäoikeuden istunnoissa jäsenet ovat laamanni, käräjätuomarit ja lautamiehet. (Tuomioistuinlaki 25.8.2016/673, 2. § mom. 6). Istunnoissa käsitellään rikosasioita ja riita-asioita. Istuntojen kokoonpano voi olla joko yhden käräjätuomarin istunto, lautamieskokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano.

2.1 Lautamiehet tuomioistuimessa

Rikosasioissa käytetään lautamieskokoonpanoa, joka koostuu lainoppineesta puheenjohtajasta sekä yleensä kahdesta lautamiehestä. Lautamies on puolueeton maallikko, joka edustaa kansan oikeustajua sekä valvoo ja varmistaa käsittelyn julkisuutta. Lautamiehillä on samanarvoinen toimivalta kuin käräjätuomareilla (Lautamiehet 2021). Lautamiehen tehtävälle on erinäisiä vaatimuksia, joihin hänen tulee soveltaa:

- Suomen kansalaisuus ja asuinkunta käräjäoikeuden tuomiopiirissä
- Toimintakykyinen, eikä henkilö ole konkurssissa
- Soveltuvuus lautamieheksi
- Ikä 25–64 vuotta
- Henkilö ei voi toimia lautamiehenä, jos hän on valtion virkamies

Lautamiehen tulee antaa vala istunnossa ja hän on vaitiolovelvollinen. Istunnoissa lakimiespuheenjohtaja selostaa lautamiehille esiin tulevat kysymykset ja säännökset. Jos kokoonpanossa on kaksi lautamiestä ja yksi käräjätuomari, lautamiesten äänioikeudet saatavat ratkaista päätöksenteon (Lautamiehet

2021). Mikäli lautamiehet ovat asiasta eri mieltä käräjätuomarin kanssa, päätös menee lautamiesten näkökannan mukaan ja käräjäoikeuden ratkaisu perustuu heidän kantaansa.

2.2 Valintatavat

Lautamiesten valinnat tekee kunnanvaltuusto toimikauttaan vastaavaksi ajaksi. Valittavien lautamiesten tulee edustaa mahdollisimman tasapuolisesti kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa (Lautamiehet 2021). Lautamiehet valitaan kunnanvaltuiston kautta työtehtävänsä. (Laki käräjäoikeuden lautamiehistä 25.8.2016/675 luku 4. §). Lautamies antaa tuomarin vakuutuksen istunnossa käräjäoikeudessa. (Lautamiehet 2021.)

Oikeusministeriössä on laadittu arviomuistio vuonna 2023, jossa on otettu kantaa lautamiesten valintatapoihin. Esimerkki lautamiestehtävästä voisi tehdä kansalaisvelvollisuuden, joka tulisi valituksi sattumanvaraisesti, vaikka arvonnan kautta, kenelle tahansa. Kyseenalaistettavaa on, onko valitulla henkilöllä riittävästi motivaatiota tehtävän hoitamiseen sekä mahdollisuksia esteiden muodossa toimia lautamiehenä. Vaihtoehtoisesti lautamiestehtäviä voitaisiin julistaa haettavaksi joko tuomioistuinten tai Tuomioistuinviraston toimesta. Viimeisenä ehdotuksena olisi delegoida valintatapa uudelle perustettavalle toimielimelle. Tämä antaisi mahdollisuuden kehittää valintamenettelyä täysin uudelta pohjalta. (Lautamiesten valintatavasta 2023.)

2.3 Palkkiot ja kustannukset

Lautamiehille maksetaan palkkio työtehtävistään. Tuomioistuinvirasto on antanut päätöksen lautamiehen palkkioista, jonka mukaan lautamiehelle suoritestaan summa istuntoon osallistumisesta ja summa määräytyy istuntopäivän pituuden mukaan.

Jos istunto kestää enintään 6 tuntia, palkkio on 70 euroa. Yli 6 tuntia kestävästä istunnosta maksetaan 95 euroa ja yli 9 tuntia kestävästä istunnosta 120 euroa. Kokonaiskustannukset vuonna 2022 lautamiesten palkkioista on ollut 1 297 691 euroa. (Lautamiesten valintatavasta 2023.)

Päätöksen TiV 1271/2021 mukaan lautamiehille suoritetaan korvaus myös ansiomenetyksestä sekä tilanteissa, joissa istuntoon saapuminen aiheuttaa ylimääräisiä kuluja, kuten sijaisen palkkaamista, lastenhoidon järjestämistä tai muita vastaavia menoja (Lautamiesten valintatavasta 2023).

2.4 Rikosprosessi

Lautamiehet osallistuvat rikos- ja maaoikeusasioiden istuntoihin. Rikosasioita käsitellään käräjä- ja hovi- sekä korkeimmassa oikeudessa. Käräjäoikeudessa ratkaistaan asia niin, että onko epäilty syyllistynyt rikokseen ja määräätäänkö hänelle rangaistus teostaan. Kirjallisena menettelynä rikosasioissa on sellaiset asiat, esim. vastaaja tunnustaa tekonsa, jolloin ratkaisu tehdään asiakirjojen perusteella. Vakavimmissa rikosasioiden oikeudenkäynneissä tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluu myös lautamiehiä käräjätuomarin lisäksi. Istuntoa johtaa käräjätuomari. Rikosasioissa osapuolet ovat rikoksen uhri (asianomistaja), syytetty (vastaaja) ja syyttäjä, joka esittää syytteen vastaajaa vastaan. Oikeudenkäynneissä kuullaan myös todistajia asian selventämiseksi. (Rikosasian käsitteily 2021.)

Maaoikeus sisältää kiinteistötoimituksista johtuvia riitoja ja valituksia. Nämä asiat voivat olla esimerkiksi. halkomis-, lohkomis- ja rasitetoimituksista sekä lunastuslain ja yksityistielain mukaisista toimituksista tehdyt valitukset. Prosessti maaoikeudesta on verrattavissa käräjäoikeuden riita-asian menettelytaan. Maaoikeus oikeudenkäynneissä on myös lautamiehiä mukana käsittelyssä. Oikeudenkäynneissä on käräjätuomari puheenjohtajana, joka on erikoistunut maaoikeuteen. Maaoikeusasioiden pääräätelyssä on kaksi lautamiestä sekä käräjätuomarin lisäksi myös maaoikeusinsinööri. (Maaoikeusasiat 2021.)

3 KIRJALLISUUS JA HISTORIA

Lautamiesjärjestelmän juuret ulottuvat 1200-luvulle. Suomessa lautamiehiä oli alun perin maaseuduilla kihlakunnanoikeuksissa. Vuonna 1993 toteutettiin alioikeusuudistus, jolloin käräjäoikeudet perustettiin. Tällöin lautamiehet siirtyivät kihlakunnanoikeuksista käräjäoikeuksiin. Uudistuksilla pyrittiin lisäämään luotamusta tuomioistuinlaitoksiin. (Hakola 1999, 14.)

Lautamiehille ja haastemiehille on tehty käsikirja vuonna 1974 (Hakola 1999). Kirja on kirjoitettu oikeuslaitoksessa toimivia maallikkoja varten ja siinä on yritetty selostaa asiat ilman oikeustieteellistä pohdintaa. Kehotuksena tavalliset asiat käsiteltäisiin alioikeuden peruskokoonpanossa, johon kuuluisi lakimiestuomari puheenjohtajana ja kaksi maallikkojäsentä eli lautamiestä. Laaja ja vaikeat asia, esimerkiksi törkeä rikos, käsiteltäisiin sellaisessa kokoonpanossa, jossa alioikeudessa olisi 3 lakimiestuomaria ja 4–6 lautamiestä (Helminen 1974, 22–24). Jos lautamies on ollut vähintään 10 vuoden ajan kihlakunnan lautakunnan jäsenenä, tällöin hänelle on voitu myöntää herastuomarin arvonimi (Helminen 1974, 27). Tuohon aikaan lautamies oli usein hoitanut perunkirjoituksia (Helminen 1974, 106).

Hyvä lautamies -kirja (Hakola 1999) on tarkoitettu jokaisen lautamiehen käsi-kirjaksi, vanhojen tietojen virkistämiseksi sekä lautamieskulttuurin vaalimiseksi. Lautamiesten vastuullinen valinta on tärkeä askel hyvän lautamieskulttuurin luomisessa. Kuningas Kristofferin maan laki vuodelta 1442 sääti, että kihlakunnan päämiehen oli nimittävä lautamieheksi kansan keskuudesta 12 vapaaehtoista miestä. Lautamiesten tuli edustaa kansaa, eivätkä papit, aateliset tai upseerit kelvanneet tehtävään. Lautamiehet toivat käräjille kansan äänen. Tuomarit olivat silloin kuninkaan virkamiehiä. (Hakola 1999, 14.)

Vuonna 1680 säädetyn lain mukaan tuomarin täytyi asua tuomiokunnassa. Tuomioistuinten johtoon nousivat aateliset ja koulutetut tuomarit, ja lautamiesten määrä vähennettiin seitsemään. Vuonna 1734 oikeudenkäymiskaaren myötä lautakunnan kollektiivinen äänioikeus kirjattiin virallisesti lakiin, ja lautamiesten määrä jää seitsemään. Tämä järjestelmä säilyi yli 25 vuotta, kunnes 1.12.1993 voimaan astui alioikeusuudistus ja oikeudenkäymiskaaren muutokset. Joulukuusta 1993 alkaen lautamiehet ovat toimineet kaikissa alioikeuksissa, kunnanmuodosta riippumatta. Yksiääninen näkemys oli, että maallikoiden tulisi edelleen osallistua lainsäädäntöön alioikeuksissa ja että kaikissa alioikeuksissa pitäisi olla yhtäläinen lautamiehistä koostuva kokoonpano. (Hakola 1999, 14–15.)

Lautamiesjärjestelmä on ollut Suomessa syvään pinttynyt kansanvaltainen perinne. He ovat olleet kansan omatunto käräjillä. Varsin yleisesti lautamiesjär-

jestelmää pidettiin Suomeen ja suomalaisille sopivana. Lain käytöstä tuli ilmetä suomalainen demokratia, hallitusmuodon kulmakivi. Vuonna 1999 lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon lisää 44 % mielestä luottamusta oikeuslaitokseen. Tuomareista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että maallikkoiden täytyisi osallistua päätöksentekoon. (Hakola 1999, 15–17.)

Hakola (1999) käsittelee kritiikkiä lautamiehiä kohtaan ja heidän subjektiivisuutensa vaikutusta päätöksen tekoon. Lautamiehiin on kohdistunut kritiikkiä heidän roolistaan käräjäoikeudessa. Heidän suoranainen vakuuttamisensa yleisen lainsäädännön ja rangaistuskäytännön linjoille oli aikaa vievä sekä rasittavaa työtä. Ammattitaitoisten lautamiesten kanssa istunnoissa ei esiinny jäärä-päisyttä, usein jäsentymätön ja heikko prosessin johto oli suurempi hidaste istunnoissa kuin lautamiesten kanssa käytävät neuvottelut. Suuri osa lautamiehiin kohdistuneista kritiikistä on kuitenkin hälvennyt järjestelmän vakiinnuttua vuonna 1999. (Hakola 1999, 17–19.)

Tutkimuksen mukaisesti vuonna 1995 tyypillinen suomalainen lautamies oli keskimääräisesti 45,3-vuotias, ylempään toimihenkilöryhmään kuuluva mies, joka hoiti 3–6 juttua istuntopäivän aikana.

Vuonna 1999 on kyseenalaistettu lautamiesten valintatapaa. Ehdotettiin, että Suomessa siirrytäisiin järjestelmään, jossa lautamiehet valitaisiin sattumanvaraistyksi kaikista kuntalaisista esimerkiksi vaaliluettelon tai tietokoneen avulla (Hakola 1999). Tämä ehdotus muistutti Oikeusministeriön arviomuiston (2023, 32) lautamiesten valintatavasta, jossa käsitellään uusia valintakehotustapoja.

Dokumentit ja asiahaarat

Yleisesti lautamiesten toimintatavoista on ollut keskustelua sosiaalisessa mediassa. Helsingin Sanomissa sekä Iltalehdessä oli käsitelty uutista liittyen oikeudenkäyntiin raiskauksesta vuonna 2022. Keski-Suomen käräjäoikeudessa oli annettu lopulta ratkaisu, jossa lautamiehet äänestivät 2–1 lopputuloksella syytteen hylättäväksi. Lautamiesten perustena oli, ettei raiskauksen uhri olisi voinut osallistua tv-sarjaan muutama kuukausi raiskauksen jälkeen. Perustelut ratkaisuun keskitettiin yleisellä elämänkokemuksella. Kokoonpanossa ollut

tuomari oli katsonut, ettei kyseinen asiahaara horjuttaisi syytteen tuoksi esitettyä näyttöä. Syyttäjä oli ilmoittanut tyytymättömyyttä tuomioon, joten asian käsitteily jatkui Vaasan hovioikeudessa. (Moolis 2022.) Hovioikeus muutti Keski-Suomen käräjäoikeuden ratkaisun. Syytetty tuomittiin lopulta yhden vuoden ja 10 kuukauden ehdolliseen vankeuteen (Roiha 2023).

Poikkeavat toimintataavat jatkuivat Pohjanmaan käräjäoikeudessa vuonna 2023 lokakuussa. Kahta vastaajaa syytettiin murhasta, koska he olivat ampuneet autosta sivullista kohti. Oikeudenkäynnin kokoonpanon muodostti käräjätuomari ja yksi lautamies. Käräjäoikeus tuomitsi toisen asiaan osallistuneista elinkautiseen ja toisen osallisen 180 tunnin yhdyskuntapalvelurangaistukseen muuntamista 6 kuukauden vankeusrangaistukseksi. (Vihanta 2023.)

Vaasan hovioikeus otti kantaa, kun lautamies oli nukahdellut kyseisessä oikeudenkäynnissä. Täten lautamies ei ole ollut kykeneväinen hoitamaan valtiolista luottamustehtävänsä ja hovioikeus katsoi, ettei kokoonpano ollut päätösvaltainen asian ratkaisuun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 12 §:n mukaisesti. Oikeudenkäynnistä olisi pitänyt lausua varsinaisen pääasian yhteydessä eikä antaa erillistä ratkaisua yhdyskuntapalvelun muunnosta. Täten asia palautettiin käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Käräjäoikeus tuomitsi toisen asiaan osallistuneista elinkautiseen ja toisen 10 vuoden vankeusrangaistukseen avunannosta murhaan. (Vaasan HO:2023:8.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

Opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisella tutkimusmenetelmällä, jossa tutkitaan lautamiesjärjestelmää. Asiasta on järjestetty kvantitatiivinen kysely käräjäoikeuden tuomareille, jotka työskentelevät lautamiesten kanssa istunnissa. Lautamiesjärjestelmän tutkimus toteutettiin kyselynä Google Forms -sovelluksella.

Tutkimusprosessi keskittyy tietämyksen ja ymmärryksen lisäämiseen. Se alkaa aiheen valinnasta. Aihe on ajankohtainen, toteutettavissa ja kiinnostava. Tutkimuskysymys on prosessin ydin, joilla etsitään vastauksia tai ratkaisuja. Kysymysten tulisi perustua tutkimusaukkoihin, eli alueisiin, joihin nykyiset tiedot tai tutkimukset eivät vielä vastaa (Opinkirjo s.a.)

Tutkimusaineiston aiheen vahvistamiseksi on kirjallisuutta, joka on osa lautamiesjärjestelmän historiaa. Teoriaosio hahmottaa pinnallisesti lautamiesjärjestelmästä ennen kyselyyn menoaa. Pääasiallinen aineisto on www-dokumentit ja kyselyn vastaukset. Sivuasiallisena aineistona on kirjallisuus, joka vahvistaa opinnäytetyön luotettavuutta.

Käsitellessä aineistoa on mahdollista käyttää erinäisiä sovelluksia kuten Microsoft Excel -ohjelmaa. Kyselyn tuloksia oli mutkatonta seurata kyseisen ohjelman kautta. Toisena ohjelmana on Microsoft Google Forms, jolla kysely toteutettiin. Ohjelmalla pystyy analysoida vastauksia vaivattomasti automaattisten yhteenvetojen avuin.

4.1 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuskysymyksen tarkoituksesta oli selvittää tämänhetkistä tilannetta lautamiehistä käräjätuomareilta. Kyselyssä oli 5 kysymystä, joista yksi oli avoin kysymys ja tämä ei ollut pakollinen vastaajille. Koetko hyötyneesi lautamies kokoonpanosta? Miten onnistuneeksi tunnet yhteistyön lautamiehen kanssa? Kuinka todennäköisenä pidät lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeukseissa? Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apu päätöksissä tai tuomioreissa? Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi, mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmässä? Kyselyn lopuksi halusin jaotella vastauksia ikäryhmien mukaan: 25–35-vuotias, 36–45-vuotias, 46–55-vuotias ja 56-vuotias tai yli.

Kyselyssä painotettiin, että vastaajat pysyvät anonyminä eikä heitä voida tunnistaa vastauksista. Kysely on pyritty pitämään lyhyenä ja ytimekkäänä, mutta vastaaja halutessaan sai vapaasti vastata avoimeen kysymykseen. Kyselyyn on valittu rajatusti kysymyksiä, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Tutkimustulokset lautamiesjärjestelmästä ovat relevantteja ja nimenomaisesti osoittettu käräjäoikeuden näkökulmasta. Tutkimuksessa on pääosin käytetty kvantitatiivista tutkimusmenetelmää (Vuori s.a.). Kyselytä on kerätty vastaajan ikä-tiedot, minkä vuoksi on tehty tietosuojaaseloste ja liitetty se vastaajien kyselysaatteesseen. Kysely toteutettiin sähköisesti. Sähköinen kysely mahdollistaa joustavuuden vastaajille.

4.2 Kyselyn laatiminen

Kysely on laadittu Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden käräjätuomareille. Kyselyn tehtävänä oli saada näkökulmia lautamiesjärjestelmästä. Kysymyksillä haettiin yhteistyön nykyistä tilaa, tulevaisuutta sekä jatkokehityksen arvointeja. Tavoitteena oli saada mahdollisimman korkea vastausprosentti, minkä vuoksi kysymysten määrää oli rajattu. Kysymykset pidettiin mahdollisimman lyhyenä ja avoimeen kysymykseen vastaaminen oli vapaaehtoista. Kyselyyn oli mahdollista vastata viikon ajan. Kysely lähetettiin vain Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa työskenteleville tuomareille. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus on Suomen suurin käräjäoikeus ja aineistoa saatia tarpeeksi tutkimusta varten.

Kyselyyn vastattiin anonyminä. Kysymyksissä käytettiin NPS-pisteitä eli Net Promoter Scorea. NPS:sää pidetään tehokkaana asiakastyytyväisyysmittarina. Kyselyssä on käytetty Net Promoter Scorea, joka sisältää vastausasteikon 0 (Ei) arvoon 10 (Kyllä). Vastaukset on muotoiltu mittakaavan mukaisesti kysymykseen sopiviksi. Lautamiesjärjestelmään liittyvä kysymys, jossa oli mahdollista valita yksi vastaus, oli ainut, johon sai vastata "Ei merkitystä kumpi". Tutkimuksen kannalta olisi muitakin kuin neutraaleja vastauksia. Net Promoter Score näyttää vastauksen "Markkinoidat, passiiviset ja kritisoijat" yhteenvedolla. Näistä voidaan ymmärtää "Positiiviset, neutraalit, negatiiviset" vastaukset.

Avin kysymys antaa mahdollisuuden vastaajan kertoa mielipiteensä. Näistä voidaan analysoida lautamiesjärjestelmän nykytilaa. Vastaukset voivat olla narratiivisia, lyhyitä tai kirkka pitkiä.

Kyselyn laatimiseksi valittiin Google Forms -sovellus. Tiedot ovat salattuja sekä suojaat täysin oletuksena. Kysely pidettiin pelkistettynä ilman ylimääräisiä ulkoasun vaihteluita. Kysely itsessään oli mielenkiintoinen, täten panostus oli täysin siihen kohdistuvaa. Vastauksia oli mahdollista seurata reaalialjassa. Google Forms on yhteensopiva Microsoft Excel -sovelluksen kanssa, josta sai vastauksien yhteenvedon. Taulukosta näkee, mitä jokainen vastaaja on vastannut kyselyyn, sekä heidän ikäluokkansa. Muunlaista erottelua ei käsitellä.

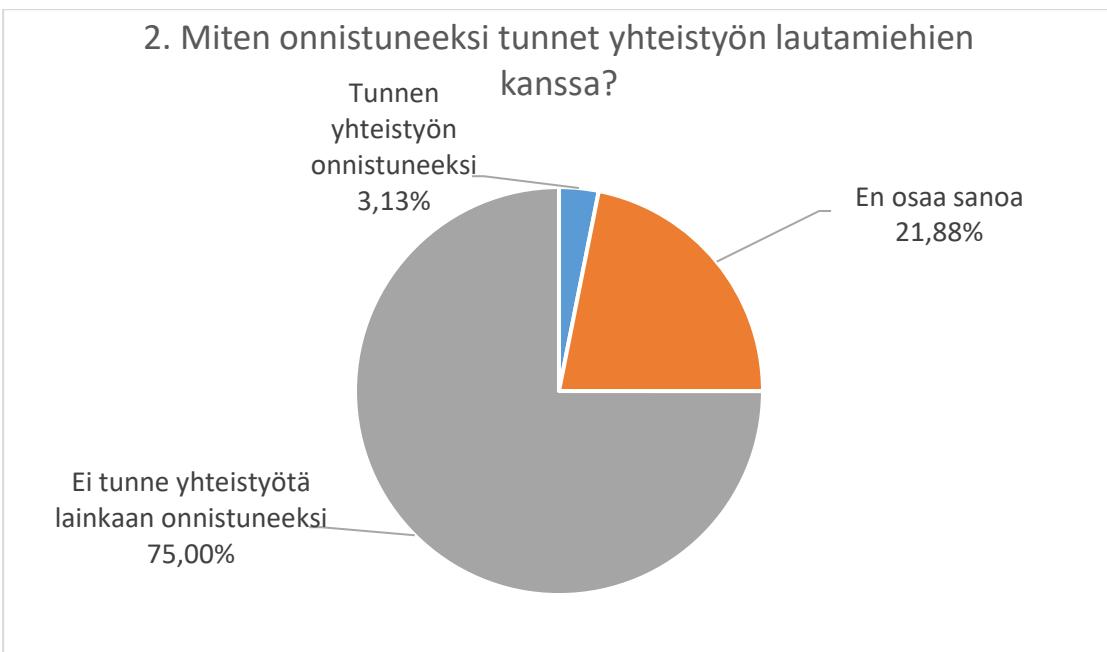
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessa analysoidaan kyselyn vastauksia. Kysely, joka tehtiin, oli tukena tutkimukseen. Vastauksien perusteella arvioidaan tämänhetkistä lautamiesjärjestelmän tilannetta. Kysely toteutettiin anonymisti, poikkeuksena tekijä jaotteli ikäryhmien perusteella vastauksia.

5.1 Kyselyn vastaukset

Kysely lähetettiin 52 käräjätuomarille heidän omiin työsähköposteihinsa Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen. Tämän vuoksi kyselyyn pystyi vastaamaan joustavasti työpäivän ohella ja tämä mahdollisti myös sen, että kyselyyn pystyi vastaamaan puhelimella. Kyselyyn vastanneita oli 32 henkilöä. Ensimmäisenä päivänä vastanneita oli jo 22. Kyselyn vähimmäisarvo luotettavuudelle on 20–30 %:n ylittääessä. Tämän kyselyn vastausprosentti oli 61,54 %. Kyselyssä yksi vastannut henkilö vastasi 3,13 % kapasiteettia. Kysely sisälsi yhden vapaasti vastattavan kysymyksen, johon vastauksia tuli 17, eli 53,13 % kyselyyn osalistuneista vastasi.

Kyselyn avauskysymys oli: "Koetko hyötyneesi lautamieskokoonpanosta?". Vastaajat valitsivat vastauksensa asteikolla 0 (Ei) – 10 (Kyllä). Kyselyn tulosten mukaan 96,77 % vastanneista valitsi vaihtoehdon 0 (Ei), ja 3,13 % vastasi 10 (Kyllä). Kukaan ei valinnut neutraaliksi katsottavaa vastausta.

Kuva 1. Kyselytulos lautamiesten yhteistyöstä (kysymys 2)

Toinen kysymys kuului: "Miten onnistuneeksi koet yhteistyön lautamiehien kanssa?". Vastausasteikko oli 0 (Ei lainkaan onnistuneeksi) – 10 (Erittäin onnistuneeksi). Kyselyn tulosten mukaan 75,00 % vastanneista koki, ettei yhteistyö ollut lainkaan onnistunut. 21,88 % oli neutraaleja, ja 3,13 % arvioi yhteistyön onnistuneeksi. (kuva 1.)

Kuva 2. Kyselytulos kuinka todennäköisesti lautamiesjärjestelmä säilyy käräjäoikeuksissa (kysymys 3)

Kolmas kysymys käsitteli tulevaisuuden näkymiä: "Kuinka todennäköisenä pität, että lautamiesjärjestelmä säilyy käräjäoikeuksissa?". Vastausasteikko oli 0 (Ei lainkaan todennäköisesti) – 10 (Erittäin todennäköisesti). Kyselyn tulosten mukaan 93,75 % vastanneista arvioi, että lautamiesjärjestelmän pysyminen käräjäoikeuksissa ei ole lainkaan todennäköistä. 3,13 % oli neutraaleja, ja 3,13 % piti järjestelmän säilymistä erittäin todennäköisenä. (kuva 2.)

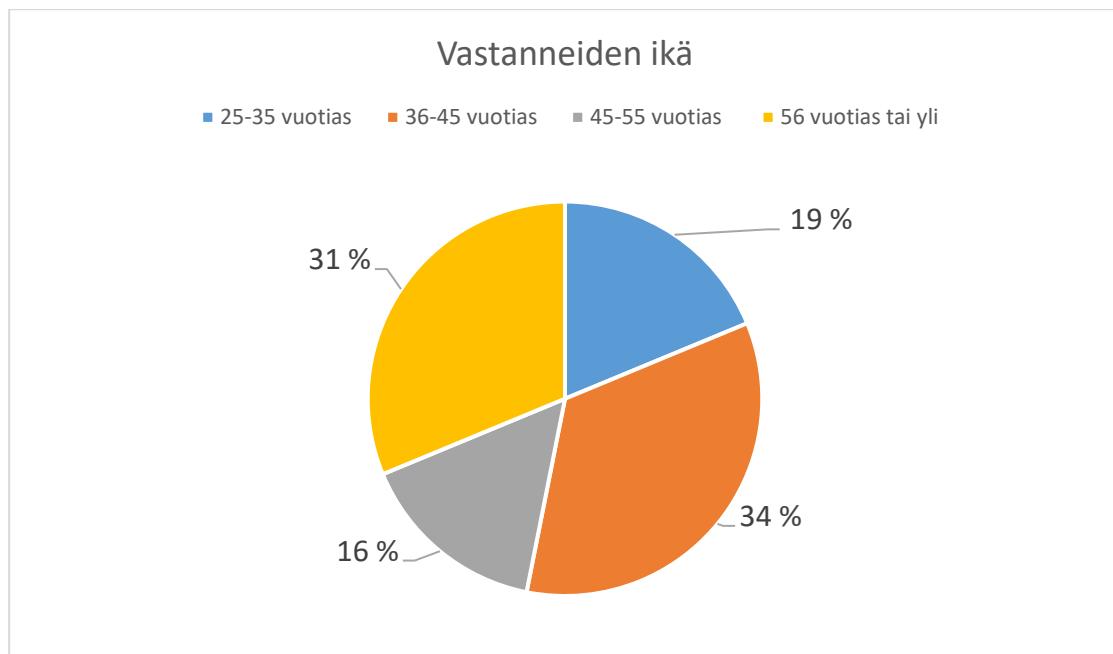
Neljäs kysymys käsitteli lautamiesten päätösvallataa: "Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apua päätöksissä tai tuomioissa?". Vastausasteikko oli 0 (Ei) – 10 (Kyllä). Kyselyn tulosten mukaan 96,88 % vastanneista ei kokenut lautamiesten päätösvallata avuksi, ja 3,13 % piti sitä apuna.

Viides kysymys oli valintakysymys, jossa kysyttiin mieluista työskentelyparia. "Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi?" Vaihtoehdot ja niiden prosenttiosuudet olivat:

- Lautamies 0 %
- Käräjätuomari 96,88 %
- Ei merkitystä kumpi 3,13 %

Kuudes kysymys oli painoarvoltaan tärkein. "Mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmää? (ei pakollinen). Vastauksia yhteensä 17 kappaletta.

11 henkilöä vastasi, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa taikka lakkauttaa kokonaan. Neljä henkilöä antoi vaihtoehtoja lautamiesjärjestelmän parantamiseksi. Kaikissa neljässä vastauksessa ilmeni lautamiesten valintajärjestelmä, ja kuinka sitä voisi parantaa. Viisi henkilöä haluaisi käräjätuomarikokoonpanon, jos sille on tarvetta riippuen asian laadusta. Kaksi henkilöä vastasi neutraalisti, kuten lautamiesten kokemus voi jäädä vähäiseksi, kun lautamiehet eivät istu säännöllisesti.

Kuva 3. Kyselytulos vastanneiden ikä (kysymys 7)

Seitsemäs kysymys koski ikäryhmää (kuva 3). Ikähaarukat ja niiden prosentti- osuudet olivat:

- 25–35-vuotias: 18,75 % (6 henkilöä)
- 36–45-vuotias: 34,38 % (11 henkilöä)
- 45–55-vuotias: 15,63 % (5 henkilöä)
- 56-vuotias tai vanhemmat: 31,25 % (10 henkilöä)

5.2 Kyselyn arvointi

Kokeeko käräjäoikeuden käräjätuomarit hyötyneensä lautamieskokoonpanosta? Tuloksien mukaisesti suurin osa vastanneista vastasi (0 - Ei), ja vain 3,13 % valitsi ääripään (10 – Kyllä). Ääripään 96,77 % (0 – Ei) vastauksista voidaan tulkita, ettei lautamieskokoonpano ole tuonut lisäarvoa oikeudenkäyn-teihin, tai ei ainakaan myönteistä arvostusta. Ääripään 3,13 % (10 – Kyllä) vastauksista yksi vastaaja koki lautamieskokoonpanon hyödylliseksi.

Kuva 4. Kyselytulos koetaanko lautamieskokoonpanosta hyötyjä (kysymys 1)

Kukaan ei vastannut neutraalisti esimerkiksi arvoa 5, joka viittaisi siihen, ettei vastaaja olisi täysin varma. (Vehkalahti 2019, 36). Kyselyn vastauksista voidaan analysoida se, että lautamiesjärjestelmä kaipaisi muutosta (kuva 4).

Miten onnistuneeksi käräjätuomarit kokevat yhteistyön lautamiehien kanssa?

Suurin osa vastasi 75,00 % (0 – Ei lainkaan onnistuneeksi), 21,88 % (5 – neutraali vastaus) ja 3,13 % (10 – erittäin onnistuneeksi)

Suurin osa vastanneista 75,00 % (0 - Ei lainkaan onnistuneeksi) kokee lautamiesten kanssa yhteistyön epäonnistuneeksi. Tämä viittaa siihen, että suurin osa käräjätuomareista ei ole tyytyväisiä lautamiesten kanssa tehtävään yhteisyyöhön. Yksi mahdollinen syy tähän voisi olla se, että lautamiesten rooli ja ammattitaito eroavat huomattavasti käräjätuomareiden roolista. Tämä saattaa johtaa kommunikaatio-ongelmiin, päätöksenteon erilaiseen nopeuteen tai erimielisyyksiin lain tulkinnassa.

Toiseksi eniten vastanneista olivat vastanneet 21,88 % (5 - neutraali vastaus). Tästä voidaan analysoida se, että tuomarit eivät ole täysin tyytymättömiä, mutta eivät myöskään koe yhteistyötä erityisen onnistuneeksi. Tämän vastanneet käräjätuomarit saattavat nähdä lautamiesten roolin tarpeellisena, mutta haasteellisena tai ehkä odottavat parannuksia yhteistyön sujuvuudessa. Erit-

täin pieni osa 3,13 % (10 - erittäin onnistuneeksi) kokee yhteistyön erittäin onnistuneeksi. Vastannut tuomari kokee lautamiesten tuen arvokkaaksi ja päätöksentekoprosessia helpottavaksi.

Näiden vastauksien yhteenvetona voidaan ajatella, että parannuksia kaivattaisiin mahdollisesti yhteistyöprosessien selkeyttämiseen, parempaan tukeen sekä parannusta lautamiesten koulutukseen. Jos lautamiesjärjestelmää käytetään jatkossa, tällöin tulee etsiä keinoja, joilla käräjätuomarit ja lautamiehet voisivat työskennellä tehokkaammin yhdessä.

Kolmas kysymys, kuinka todennäköisenä pidät, että lautamiesjärjestelmä säilyy käräjäoikeuksissa? Eniten oli vastattu 93,75 % (0 – ei lainkaan todennäköisesti). Tulos on huomattavan yksimielinen, ja se viittaa siihen, että käräjätuomarit kokevat lautamiesjärjestelmän säilymisen epävarmaksi tai epätodennäköiseksi tulevaisuudessa. 3,13 % oli neutraaleja, ja 3,13 % piti järjestelmän säilymistä erittäin todennäköisenä. 3,13 % (5 – neutraali) sekä 3,13 % (10 – todennäköisesti).

Neljäs kysymys käsittelee lautamiesten päätösvallaa ja sen hyödyllisyyttä oikeudellisessa prosessissa. Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apua päätöksissä tai tuomioissa? Eniten oli vastattu 96,88 % (0 – Ei) ja 3,13 % vastasi (10 - Kyllä). Korkeimman vastausprosentin saanut vastaus "Ei" kokivat ettei lautamiesten päätösvalta ole avuksi tuomioiden tai päätöksien tekemissä. Tämä erittäin suuri prosentiosuuus viittaa siihen, että vastaajat eivät pidä lautamiesten roolia tuomioistuinprosessissa hyödyllisenä tai tarpeellisenä. Ja täten pienempi osa 3,13 % vastaajista vastasi, että kokee päätösvallan olevan apu päätöksissä ja tuomioissa.

Miksi niin suuri osa ei koe lautamiesten päätösvallaa hyödylliseksi? Vastaajat eivät koe lautamiesten roolia merkittäväänä tai tarpeellisenä. Toisaalta lautamiesten moninaiset taustat ja kokemukset voivat tuoda oikeudenkäynteihiin erilaisia näkökulmia, mutta tämä ei välttämättä ole aina toivottavaa. Yleinen suuntaus asiaan on negatiivinen. Tällaiset tulokset voivat heijastaa laajempaa keskustelua lautamiesten roolista ja oikeusjärjestelmän kehittämistarpeista.

Viides kysymys oli "Jos saisit valita, kumpi kokoonpano istunnossasi olisi?". Tämä oli monivalintakysymys, johon vastaajat vastasi Lautamies, 0 %. Käräjätuomari 96,88 % sekä Ei merkitystä kumpi 3,13 %. Lähes yksimielisesti vastaajat olivat vastanneet, että haluaisivat käräjätuomarin kokoonpanoonsa. Kuukaan 32 vastaajasta ei valinnut lautamiestä kokoonpanoonsa. Tämä kertoo, että lautamiesten rooli on vähemmän merkityksellinen tai epäluotettava oikeudenmukaisen päätöksenteon kannalta. Lautamiesten osaamisesta puuttuu syvälinen oikeudellinen asiantuntemus, joka on välttämätöntä oikeudenmukaisen ja asiantuntevan päätöksen tekemiseksi.

Vapaavalintaisessa kysymyksessä 6. vastauksia tuli 17. 11 henkilöä vastasi, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa taikka lakkauttaa. Kyselyn vastaukset olivat hyvin perusteltuja.

"Ongelma on, että lautamiehet ovat poliittisesti valittuja. Ainakin pääkaupunkiseudulla lautamiehet ovat lisäksi motivoitumattomia saapumaan istuntoihin. Jatkuvasti kokoonpanoihin haetaan istunto-päivän aamuna jäseniksi toista käräjätuomaria ja käräjänotariaa, koska joku lautamies ei ole ilmaantunut paikalle eikä häntä edes saada kiinni. On myös ollut tilanteita, joissa juttuun ei ole saatu lainkaan lautamiehiä, vaikka on yritetty heitä hyvissä ajoin kokoonpaanoon löytää. Kaikki tämä teettää käräjäoikeudelle ylimääräistä työtä. Olen myös joutunut herättelemään istunnossa nukkuvaa lautamiestä useammankin kerran. Miten tämän voisi sitten ratkaista? Ensisijaisesti toivoisin, että koko lautamiesjärjestelmästä luovuttaisiin. Mikäli näin ei haluta tehdä, pitäisi valintamenettelyä kehittää niin, että heidät valittaisiin muulla kuin poliittisen perustein. Jollakin keinoin pitäisi varmistaa myös, että he ovat riittävän sitoutuneita tehtävään niin, että edellä mainittuja poisjäämisiä ei tapahtuisi."

Erilainen näkemys nostettiin myös esiin, että lautamiehien kokemus voi jäädä vähäiseksi, koska lautamiehet eivät istu säännöllisesti. Seuraavanlaisia ajatuksia eräältä vastanneelta:

"Mielestääni järjestelmä pitäisi lakkauttaa kokonaan. Mikäli asia konkansa tai laatunsa puolesta vaatii kokoonpanoa, kokoonpanon tulisi

koostua ammattituomareista. Mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan pitää, sen käyttö voisi olla perusteltua joissakin erikoisrikoksissa kuten talous-, -työ ja ympäristöräkokset. Joskus lautamiehillä nimittäin on oman työnsä takia osaamista ko. aloista. Sitä vastoin henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa ja seksuaalirikoksissa (joissa lautamiehiä nykyisin lähinnä käytetään) lautamiesten mahdollinen erikoisosaaminen ei tule esiin. Joskus heistä on jopa haittaa, koska tällaiset rikokset menevät tunteisiin, eikä asian arvointi pysy ns. oikeilla raiteilla, koska tarvittavaa juridista osaamista ei ole. Tämä taas lisää kokoonpanossa olevan käräjätuomarin työtä (vähintään kuluttaa työaikaa turhaan, kun joutuu selittämään asian juridisia reunaehoja alusta pitäen ja pahimmassa tapauksessa joutuu stilisoimaan lautamiehen eriävää mielipidettä)."

Käytännön esimerkkinä vastanneelta:

"Jos olet menossa esim. polvileikkaukseen, niin pitäisikö kirurgin varmistaa esimerkiksi bussikuskilta tai insinööriltä, että mistä kohtaa kannattaa nipsaista."

Vastauksista voidaan analysoida lautamiesjärjestelmän olevan joillain tavoin ongelmallinen sekä työläs käräjäoikeuden henkilökohtaa kohden. Positiivisia vastauksia ei tullut kyselyyn, sen sijaan neutraaleja vastauksia oli 2.

Vastaukset lautamiesjärjestelmän poistamista tai lakkauttamista kannattaneilta:

Taulukko 1. Kyselytulos lautamiesjärjestelmän poistamista tai lakkauttamista kannattavat

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
25–35 vuotta	1	9 %
36–45 vuotta	6	55 %
56 vuotta ja yli	4	36 %
Yhteensä	11	100 %

Vastanneista 11 henkilöä vastasi vapaasti vastattavaan kysymykseen, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa. 25–35 vuotiaista vastaajista yksi (1/6) oli samaa mieltä. 36–45-vuotiaista vastaajista kuusi (6/11) oli samaa mieltä. 56-

vuotiaista ja sitä vanhemmista vastaajista neljä (4/10) oli samaa mieltä. (Taulukko 1.)

Vastaukset liittyen lautamiesjärjestelmän parantamista:

Taulukko 2. Lautamiesjärjestelmän parantaminen

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
36–45 vuotta	3	75 %
56 vuotta ja yli	1	25 %
Yhteensä	4	100 %

Vastanneista 4 henkilöä vastasi vapaasti vastattavaan kysymykseen, että lautamiesjärjestelmää tulisi parannella taikka vaihtaa valintajärjestelmää. 36–45-vuotiaista vastaajista 3 (3/11) oli samaa mieltä. 56-vuotiaista ja sitä vanhemmista vastaajista 1 (1/10) oli samaa mieltä. Ikäluokalla 25–35 ei ilmennyt lautamiesjärjestelmän parannuskohteita. (Taulukko 2.)

Vastanneet, jotka haluavat käräjätuomarikokoonpanon lautamieskokoonpanon sijasta:

Taulukko 3. Lautamieskokoonpanon sijasta käräjätuomarikokoonpano

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
25–35 vuotta	1	20 %
36–45 vuotta	2	40 %
56 vuotta ja yli	2	40 %
Yhteensä	5	100 %

Vapaasti vastattavassa kysymyksessä ilmeni viidesti, että vastannut haluaisi käräjätuomarikokoonpanon. 25–35 vuotiaista vastaajista yksi oli tätä mieltä. Kategorioista 36–45 vuotta ja 56 vuotta ja yli vastasi kummastakin 2 henkilöä haluavansa käräjätuomarikokoonpanon. (Taulukko 3.)

Vastauksia tuli yhteensä 17 henkilöltä. Valtaosa on panostanut vastaamiseen. Kyselylomakkeella saatuiin käytännönläheisiä esimerkkejä, suoraan lautamies-ten kanssa työskenteleviltä käräjätuomareilta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lautamiesjärjestelmä käräjäoikeuden näkökulmasta: Vastanneilla oli suorat mielipiteet asiaan. 31 henkilöä vastasi, ettei lautamiesjärjestelmästä ole hyötyä. 30 henkilöä vastasi, ettei usko lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeuksissa. 31 henkilöä vastasi, ettei lautamiesten päätösvallasta ole apua päätöksissä. 31 vastannutta haluaa käräjätuomarin kokoonpanoansa eikä lautamiestä. Voidaan todeta lautamiesjärjestelmän olevan vanhentunut, työllistävä, sekä hyödytön joiltain osin. Oikeusministeriöllä on olemassa arviomuistio vuodelta 2023 liittyen lautamiesten valintatapoihin, mutta tiedossa ei ole vielä, onko asiaan tulossa muutosta. Tutkimusten vastauksien perusteella järjestelmään tulisi tehdä muutos. Oikeusministeriöllä ei ole tällä hetkellä selkeää viisota tai missiota.

Käräjäoikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden kokonaiskustannukset todennäköisesti kasvaisivat, jos nykyisin lautamieskokoonpanossa käsiteltäviä asioita siirtyisi käsiteltäväksi kolmen tuomarin kokoonpanoon (Lautamiesten valintataasta 2023). Tuomareiden palkkaaminen sekä kokoonpanon muuttaminen nostaisi kustannuksia. Lautamiehen istunnon palkkio on kuitenkin 70–120 euroa riippuen istunnon pituudesta. Kokoonpano, jossa on lautamies, on kustannus tehokkaampi. Kolmen tuomarin kokoonpanolla käsitellyajat saattaisivat olla lyhyempiä, koska kaikki olisivat tietoisia laeista. Rikosasioiden käsitellyssä tulisi käsitellä uudestaan lautamiesten tarvetta. Lautamiehistä on hyötyä jollakin tasolla rikosasioissa, mutta tulisi miettiä oikeuden kannalta, onko se järkevää nykyisin ja tämä nousi kyselyn vastauksissa.

1.10.2006 tuli lakimuutos, jossa mahdolistettiin rikosasioiden kirjallinen käsitely tuomioistuimessa ilman pääkäsittelyä, kun teko on tunnustettu. Osa rikosasioiden käsitellystä siirrettiin yhden tuomarin tehtäväksi kirjallisesti, joka vähensi lautamiesten töitä oikeudenkäynnissä. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakiens rikosasioiden käsitellyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta (HE 271/2004, 4 § 4.1) oli tarkoituksena saada rikosasioiden oikeudenkäynnistä tehokkaampi sekä tarkoituksenmukaisempi.

Oikeusministeriön arviomuistiossa on kerrottu käräjäoikeuden kokoonpanosäännösten muutoksista. Vuonna 2014 oli tarkoitus keventää käräjäoikeuksien lautamieskokoonpanoja korottamalla valintakelpoisuuden ikärajaa. Keventämisen lämpimässä parannettiin oikeuden tehokkuutta oikeusturvaa vaarantamatta. (Lautamiesten valintatavasta 2023, 18.) Kyselyn tuloksiin mukaan tilanne ei ole kovinkaan ideaali käräjäoikeuden näkökulmasta. Ikärajan nostamisella on saatu varmuutta oikeuden tehokkuuteen ilman, että oikeusturva vaarantuu. Kuitenkin herää kysymys, vaikuttaako lautamiehen ikä hänen kykyynsä hoitaa työtehtäviään.

Vuonna 2023 pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa todetaan, että käräjäoikeuksien lautamiesten valintamenettelylle etsitään puolueettomampia vaihtoehtoja. Uutisartikkeliissa käy ilmi, että oikeusministeriön valtioneuvoston kanslian päällikkö kannattaa nykyisen lautamiesjärjestelmän lakkauttamista. (STT 2024.)

Tutkimuksen kyselyn mukaan lautamiesjärjestelmään tulisi tehdä muutos, joka vastaa tämän vuosikymmenen tarpeita. Lautamiesjärjestelmä on ollut jo useita vuosikymmeniä käytössä, mutta ei enää niin hyödyllinen käräjäoikeuden näkökulmasta. Työtä on enemmän, jolloin odotetaan enemmän tuloksia pienemmällä työntekijä- ja työtuntimäärällä. Asiaa hankaloittaa istuntokokoonpanon muuttuminen lyhyellä ajalla, joka nousi esille myös kyselyn avoimissa vastauksissa. Tuomioistuinkokoonpanossa voi tulla haasteita, jos lautamiehellä on henkilökohtainen mielipide, joka ilmenee hänen ratkaisukäytännöissään.

Tämä voi osaltaan hankaloittaa käräjätuomarin työtä.

7 LOPUKSI

Opinnäytetyö on saanut näkökulmia lautamiesjärjestelmästä käräjäoikeuden näkökulmasta. Merkittävin osa opinnäytetyössä oli kysely, joka toteutettiin käräjätuomareille. Tulokset ovat arvokkaita tulevaisuuden näkymiä ajatellen. Se, kuinka ensimmäisenä päivänä tuli jo 22 vastausta kertoo asian tärkeydestä. Vaikka syksy on kiireistä aikaa käräjäoikeudessa, kyselyn vastausprosentti oli korkeat 61,54 %.

Kyselyä analysoidessa aiheen tärkeys konkretisoitui kuinka vahvasti laatumiesjärjestelmä herättää keskustelua etenkin vapaasti vastattavan kysymyksen kautta. Tutkimuksen tulokset ovat yleisesti hyödyllisiä käräjäoikeuksille sekä toimeksiantajalle, koska asiaa ei ole tutkittu tästä näkökulmasta hetkeen. Tutkimusta tukevat aineistot olivat monipuolisia ja niiden suhteutus opinnäytetyöhön onnistui.

Tutkimusta käytetään aineistonä, jotta saadaan tietoa lautamiehistä ja heidän toiminnastaan käräjäoikeuden näkökulmasta. Aihe on sekä mielenkiintoinen että ajankohtainen. Tekijä on tyytyväinen saatuihin tuloksiin sekä vastausprosentteihin. Vastaukset, joita tuli olivat se mitä opinnäytetyöhön haettiin. Koska aihe on laaja, sitä voisi tutkia opinnäytetyönä, jossa käsitellään käräjäoikeudessa työskentelyä lautamiehenä.

LÄHTEET

Fredman, M. 2023. Lautamies nukkui murha-asian käsittelyssä – asia palautettiin uudelleen käsiteltäväksi. Asianajajaliitto. WWW-dokumentti. Julkaistu 27.11.2023. Saatavissa: <https://asianajajaliitto.fi/2023/11/lautamies-nukkui-murha-asian-kasittelyssa-asia-palautettiin-uudelleen-kasiteltavaksi/> [viitattu 10.10.2024].

Hakola, K. 1999. Hyvä lautamies. 1. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

HE 271/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä ri-kosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakienvietyt ri-kosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

Helminen, A. 1974. Lautamiehen ja haistemiehen käsikirja. 1. painos. Helsinki: Otava.

Holopainen, H. 2023. Murhatuomioon haetaan muutosta – Kokkolassa tapahduneesta ampumisesta tuomitut valittavat. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 5.7.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20039851> [viitattu 9.10.2024].

Käräjäoikeuden lautamies. 2017. Oikeusministeriö. PDF-dokumentti. Päivitetty 9.5.2017. Saatavissa: https://www.oikeus.fi/material/attachments/yhteiset/yhteiset/5pVw1xbOh/Lautamies_esite_fin_17_2.pdf [viitattu 18.10.2024].

Laki käräjäoikeuden lautamiehistä 25.8.2016/675.

Lautamiehet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 21.1.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleisettuomioistuimet/karajaoikeudet/lautamiehet.html> [viitattu 1.10.2024].

Lautamiesten valintatavan uudistamista arvioitu. 2023. Oikeusministeriö. WWW-dokumentti. Julkaistu 24.2.2023. Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/-/lautamiesten-valintatavan-uudistamista-arvioitu#:~:text=Nykyis%20kunnanvaltuusto%20valitsee%20lautamiehet%20valtuiston%20toimikauden%20ajaksi.%20Kunnasta%20valittavien%20lautamiesten> [viitattu 17.10.2024].

Lautamiesten valintatavasta. 2023. Oikeusministeriö. PDF-dokumentti. Julkaistu 24.2.2023. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164666/OM_2023_8_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 18.10.2024].

Maa-ikeusasiat. 2024. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 8.3.2024. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/maaoikeusasiat.html> [viitattu 24.11.2024].

Moliis, P. 2022. Lautamiehet äänestivät tuomarin kumoon: Naista ei ranskattu, koska pystyi esiintymään tv-sarjassa. Ilta Sanomat. WWW-dokumentti. Päivitetty 5.5.2022. Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008796239.html> [viitattu 8.10.2024].

Neihum, A. 2024. Hallitus selvittää lautamiesjärjestelmän lopettamista. MTV uutiset. WWW-dokumentti. Julkaistu 30.9.2024. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/hallitus-selvittaa-pitaisiko-lautamiesjarjestama-lopettaa/9017888#gs.hmn34r> [viitattu 8.10.2024].

Opinkirjo s.a. Tieteellinen tutkimus ja tutkimusstrategiat. Kehittämiskeskus Opinkirjo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://opinkirjo.fi/tutkimuksen-perusteet/tutkimusprosessi/> [viitattu 1.11.2024].

Riita-Asian käsitelyn vaiheet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/riita-asiat-kasittelyvaiheet.html> [viitattu 13.10.2024].

Rikosasian käsittely. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 5.1.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/rikos-asiat/rikosasiankäsittely.html> [viitattu 24.11.2021].

Roiha, M. 2023. Hovioikeus muutti keskustelua herättäneen Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomion, ja nyt nuori mies sai tuomion raiskauksesta. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 10.2.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20017450> [viitattu 8.10.2024].

STT. 2024. Oikeusministeriön kansliapäällikkö lakkauttaisi lautamiesjärjestelmän. Yle. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20124226> [viitattu 13.11.2024].

Tuomioistuimet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 17.12.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuin-laitos/tuomioistuimet.html#:~:text=Tuomioistuimet%20voidaan%20ja%20otella%20yleisiin%20tuomioistuimiin,%20hallintotuomioistuimiin%20ja%20erityistuomioistuimiin.%20Yleisi%C3%A4%20tuomioistuimia> [viitattu 1.10.2024].

Vaasan HO:2023:8. Tuomioistuimen päätösvaltaisuus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://oikeus.fi/hovioikeudet/vaasanhovioikeus/fi/index/hovioikeudenratkaisut/vaaho20238.html> [viitattu 1.11.2024].

Vehkalahti, K. 2019. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/service/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content> [viitattu 1.11.2024]

Vihanta, A. 2023. Poikkeuksellinen tilanne murhaoikeudenkäynnissä: koko käsitteily menee uusiksi, koska lautamies nukahti. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 16.10.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20055446> [viitattu 9.10.2024].

Vuori, J. s.a. Johdatus laadulliseen tutkimukseen ja verkkokäsikirjaan. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteelli-

nen tietoarkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan/> [viitattu 12.10.2024].

Lautamiesjärjestelmä -käräjäoikeuden näkökulmasta

Käräjäsihteerin Jenna Karhun opinnäytettyö, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu, Oikeustradenomi

1. Koetko hyötyneesi lautamieskokoonpanosta? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En

Kyllä

2. Miten onnistuneeksi tunnet yhteistyön lautamiehien kanssa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En lainkaan onnistune
eksi

Erittäin onnistuneeksi

3. Kuinka todennäköisenä pidät lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeuksissa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En lainkaan todennäk
öisesti

Erittäin todennäköise
sti

4. Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apu päättöissä tai tuomioissa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En

Kyllä

5. Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi? *

Lautamies

Ammattituomari

Ei merkitystä kumpi

6. Mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmässä? (ei pakollinen)

Kirjoita vastaus

7. Ikäryhmäsi (jaottelen vastauksia opinnäytetyössäni, vastaaja pysyy anonyminä) *

- 25 - 35 vuotias
- 36 - 45 vuotias
- 46 - 55 vuotias
- 56 vuotias tai yli

Liite 1. Kysely, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus